

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Бидюк Ольга Борисівна
студентка 3 курсу спеціальності «Дошкільна освіта»

Ватаманюк Галина Петрівна
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший викладач кафедри
теорії та методик дошкільної освіти
Кам'янець-Подільський національний
Університет імені Івана Огієнка
Україна

Серед педагогічних інновацій, які активно використовуються в світовій педагогічній практиці з метою розвитку різних аспектів дитячого буття, найпопулярнішою є інтегрована технологія, спрямована на формування в дітей цілісної картини світу, здатності людини до системного мислення при розв'язанні теоретичних і практичних завдань, оскільки предметна роз'єднаність є однією із причин фрагментарності світогляду випускника закладу дошкільної освіти (ЗДО). Перехід до інтегрованого освітнього процесу є нагальною потребою сьогодення, що обумовлено модернізацією дошкільної освіти та психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами. Інтеграція знань розвиває процес пізнання світу і готує дитину для подальшого практичного контакту з ним. Тому важливо в свідомості дітей сформувати цілісну картину оточення, а не відокремлені навчально-предметні знання.

Проблему використання інтегрованого навчання в освіті висвітлено у працях І. Беха, М. Вашуленко, Н. Гавриш, І. Зязюна, В. Ільченко, О. Савченко та інших. У дошкільній освіті суттєвими є наукові напрацювання К. Белої, І. Кіндрат, М. Лазаревої. Різні аспекти інтегрованого навчання дошкільників відображено у працях Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Л. Кононко, К. Крутій, В. Максимової, Т. Науменко, В. Сухомлинського та ін. Вченими та практикаками доведено, що цілісне світобачення закладається у дошкільному віці, коли дитина починає усвідомлювати, що все в житті взаємопов'язане, взаємозумовлене і знаходиться в тісному зв'язку. Чинні освітні програми розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» (2017р.), «Дитина» (2020.), «Я у Світі» (2017р.) орієнтують дошкільну освіту на інтеграцію як провідну технологію організації освітнього процесу в умовах сучасного ЗДО. Важливість пізнавального розвитку в дошкільному віці та потенційні можливості інтегрованих занять у цьому процесі актуалізують обрану тему дослідження.

Інтеграція (з латинської *integer* – суцільний, *integration* – відновлення) – природний динамічний процес, що охоплює взаємопроникнення та взаємозв'язок елементів, розділів та освітніх напрямів на основі системного і всебічного розкриття процесів і явищ, спрямованих на забезпечення цілісності знань та вмінь [4, с. 2]. Інтеграція в освіті – процес та результат поєднання окремих елементів навчання та виховання в єдину цілісну систему з метою одержання якісно нового результату освіти [3, с. 113].

Інтегрований освітній процес будується за принципами: доступності, науковості, послідовності, системності, цілісності, логічності, вертикального тематизму та інтеграції, який використовується науковцями як для побудови змісту, так і для розробки методики й технологій освіти. Цей принцип тісно пов'язаний із принципом розвивального навчання, необхідною умовою якого є його зміст, побудований шляхом сходження від абстрактного до конкретного. Але, щоб узагальнити зміст, дати його у цілісному вигляді, потрібно інтегрувати матеріал навколо якоїсь основної ідеї чи проблеми. Це допоможе дати дітям спочатку загальне, цілісне уявлення про проблему, а потім її конкретизувати, уточнити, поглибити. Синтез цих знань дозволяє досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати у дитини розумові операції аналізу, порівняння, узагальнення, що важливо для розвитку світоглядних, людинознавчих, екологічних, комунікативних умінь дитини. Суттєвим прикладом інтеграції різних видів діяльності, об'єднаних однією метою є створення К. Ушинським аналітико-синтетичного методу навчання грамоти (письмо і читання), проведення «уроків мислення в природі» (читання, малювання, слухання музики тощо) за В. Сухомлинським.

Сутність інтегрованого підходу до дошкільної освіти полягає в реалізації пріоритетних цілей і завдань виховання і розвитку особистості на основі формування цілісних уявлень про довкілля; здійсненні не тільки змістовних, а й формальних цілей і завдань виховання і розвитку; посиленні зв'язків компонентів змісту різних розділів освітньої комплексної або парціальної програми (міжвидова інтеграція) і всередині розділів (внутрішньовидова інтеграція); взаємодії методів і прийомів виховання і навчання (методична інтеграція); синтезі видів дитячої діяльності; упровадженні інтегрованих форм організації навчання: інтегрованих занять, циклів занять, освітніх ситуацій, освітніх подорожей, тематичних днів тощо, що мають складну структуру [4, с. 3]. Реалізація інтегрованого підходу в освітньому процесі ЗДО дає змогу, дотримуючись програмних вимог, зробити процес навчання і цілеспрямованого пізнання захоплюючим, цікавим для дітей, оптимізувати його за рахунок переструктурування змісту навчання і принципового оновлення структури та характеру заняття. В основі педагогічного дизайну інтегрованого заняття завжди має залишатися важливість його тематики і змісту, програмових завдань (з кожного задіяного розділу), стилю і послідовності викладу матеріалу, способів (методів і прийомів) його подання.

Інтегрований освітній процес у ЗДО – цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів під час спеціально організованої взаємодії

педагогів і вихованців, спрямований на вирішення освітніх завдань на основі інтеграції змісту освіти та видів дитячої діяльності [4, с. 11]. Побудова інтегрованого освітнього процесу в ЗДО можлива з урахуванням таких умов: об'єкти дослідження повинні або збігатися, або бути досить близькими; в інтегрованих освітніх напрямках використовуються однакові або близькі методи навчання; інтегровані напрями будуються на загальних закономірностях, загальних теоретичних концепціях. На думку науковця К. Крутій, такий підхід дозволяє відійти від сформованої навчально-дисциплінарної моделі навчання дітей дошкільного віку, а саме: здійснювати переходи між раніше розгалуженими галузями знань і, отже, створювати нові освітні напрями, що дають цілісну, а не мозаїчну картину Всесвіту; подолати протиріччя між біологічною та соціальною програмами розвитку дитини; гнучко реалізовувати в режимі дня різні види дитячої діяльності, скоротити кількість занять у цілому і їх загальну тривалість; пробудити внутрішній потенціал дитини до набуття знань, стимулювати пізнавальну активність дитини [4, с. 12].

Особливою формою організації роботи з дошкільниками, спрямованою на цілісне розуміння і засвоєння матеріалу про предмет, об'єкт, явища, що сприяють глибшому засвоєнню дітьми знань та підвищенню якості освітнього процесу в ЗДО є інтегровані заняття. На думку Н. Гавриш, – це форма освітньої роботи, яка об'єднує блоки знань із різних галузей навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає змогу пізнавати їм певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань дітей. Результатом системного впровадження таких занять, зазначає вчена, є формування системного мислення дошкільників, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до процесу пізнання [2, с. 17]. К. Крутій інтегроване заняття визначає як, організовану особливим чином, елементарну навчальну діяльність дошкільників, зміст якої має складну структуру, що охоплює кілька різних компонентів, характеризується визначеними відношеннями і силою взаємодії, сприяє формуванню в дітей цілісної картини Всесвіту [4, с. 4].

Інтегровані заняття відрізняються від інших видів занять значним інформаційним обсягом, компактністю та логічною взаємообумовленістю навчального матеріалу. Предметом вивчення на такому занятті виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах (міжпредметна інтеграція). На такому занятті ключовим моментом є тема, а різні види діяльності, що використовуються на ньому, – лише засоби її розкриття [1, с. 105]. Наприклад, педагог пропонує прикрасити новорічну ялинку, намалювавши певну кількість кульок різного кольору. До кожного кольору потрібно дібрати образну характеристику: фіолетовий колір нагадує вечір, що темним покривалом опускається на землю; червоний колір – дорогоцінний камінь, що іскриться на сонці тощо. Таким чином на одному занятті реалізують завдання і з математики, і з зображувальної діяльності, і з мовленнєвого розвитку. Внутрішньо-предметна інтеграція передбачає вивчення матеріалу в межах одного навчального предмета, інтегруючи різні блоки його знань. Особливо продуктивне застосування

внутрішньо-інтеграційного підходу до формування й удосконалення в дошкільників мовленнєвої діяльності, яка в відіграє провідну роль на всіх заняттях, однак найвиразніше виявляється на заняттях з мовленнєвого спілкування, художньої літератури та грамоти. Ці предмети можна інтегрувати в один, наприклад, «Рідне слово» тому, що вони ґрунтуються на спільних дидактичних цілях, в їх основі лежать одні і ті ж види мовленнєвої діяльності – слухання, розуміння, читання, висловлювання. У формі інтегрованих занять доцільно проводити узагальнювальні заняття, на яких буде розкрито проблеми, найважливіші для двох або кількох напрямів (розділів, ліній) програми. Максимально допустиме навчальне навантаження для дошкільників визначається чинними нормативними документами МОН України. Ефективність засвоєння дітьми знань під час інтегрованих занять залежить від умінь педагога здійснити це інтегрування науково і методично правильно, створити організаційно-педагогічні умови – ретельний відбір програмового змісту та завдань, включення попереднього досвіду дітей у навчальний процес (використання методу апперцепції), продумане поєднання індивідуальних і групових форм роботи з дітьми, зміни видів діяльності дошкільників, використання інтерактивних методів навчання, активізація розумової діяльності дітей на всіх етапах заняття, наявність високих професійних якостей вихователя, що забезпечить творчу співпрацю та взаємодію, наявність змістовного ігрового предметно-розвивального середовища, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх творчих здібностей [1, с. 16]. Створення таких умов дозволить здійснювати гуманно-особистісний підхід до розуміння цілісної природи психіки дитини.

Особливістю інтегрованих занять є і можливе подовження їх тривалості на 10-12 хв, хоча К. Крутій наголошує на тому, що тривалість інтегрованого заняття для дітей дошкільного віку не може перевищувати усталені норми, а пояснення вихователів щодо складності проведення такого виду занять і бажання «втиснути» якомога більше інформації лише свідчить про методичну безпорадність щодо організації навчальної діяльності дошкільників [4, с. 5]. Завдяки швидкій зміні видів діяльності на такому занятті діти менше втомлюються і не втрачають інтересу до процесу навчання. Досвід практиків свідчить, що такі заняття зменшують перевантаження і сприяють пізнавальній активності дошкільників.

Проводять інтегровані заняття вихователі, іноді разом з помічником вихователя, музичним керівником, психологом, чи інструктором з фізкультури. Таке заняття вимагає від педагога ретельної підготовки та професійної майстерності. Технологія інтегрованих занять може бути різною, проте в будь-якому випадку необхідне їхнє попереднє моделювання. І. Кіндрат виокремлює такі закономірності інтегрованого заняття, як: усе підкорено авторському задуму; об'єднується основною думкою (стрижень заняття); складає єдине ціле, етапи заняття – це фрагменти цілого; етапи і компоненти заняття перебувають у логіко-структурній залежності; обраний для заняття дидактичний матеріал відповідає задуму; інтегроване заняття ґрунтується на одній головній або

домінантній діяльності, ідеї (понятті, явищі), інше лише допомагає глибше зрозуміти зміст заняття [5, с. 11].

Отже, інтегроване навчання дітей дошкільного віку – процес, побудований на посиленні взаємозв'язків усіх його компонентів (змісту освітніх напрямів, що відображає в тій чи іншій мірі цілісну картину Всесвіту в його природних взаємозв'язках і взаємозалежностях), і спрямований на розвиток та виховання особистості дитини за допомогою формування знань, умінь і навичок. Ефективною формою організації інтегрованого навчання є інтегроване заняття – особливим чином організована елементарна навчальна діяльність дошкільників, зміст якої має складну структуру, що охоплює кілька різних компонентів, характеризується визначеними відношеннями і силою взаємодії, сприяє формуванню в дошкільників цілісної картини Всесвіту. Інтегровані заняття спрямовані на узагальнення та систематизацію знань дітей, дозволяють сформуванню більш сталих зв'язків між різними навчальними предметами й освітніми лініями, створюючи своєрідне спільне «інформаційне поле», яке об'єднує всю систему знань у межах навчальної програми, сприяючи таким чином пізнавальному розвитку дошкільників. У ЗДО вже діють інтегровані програми з таких розділів, як: ознайомлення з навколишнім світом; художня праця; музика і рух; валеологія. Є програми з етики, народознавства, екології, мовлення. За допомогою інтеграції, поряд із певним рівнем новизни, вихователь має можливість досягти цілісності погляду дитини на предмет і систематизації знань. Подальші наукові розвідки, на нашу думку, варто спрямувати на запровадження інтегрованого підходу до освіти педагогів-дошкільників.

Список літератури

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / Київ : Слово, 2010. 408 с.
2. Гавриш Н.В. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права* імені Альфреда Нобеля. 2011. № 1 (1). С. 16-20.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / Дичківська І. М. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
4. Крутій К. Л. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію. *Дошкільне виховання*. 2018. №7. С. 2-7.
5. Кіндрат І. Р. Управління освітнім процесом у дошкільному навчальному закладі на засадах інтеграції : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / І. Р. Кіндрат; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». – Луганськ, 2013. 20 с.